

להראות עזבה

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרד
ערש"ק פרשת מטות-מסעי ה'תשע"ז

בין "ענני הכבוד" לשאר עננים

"התרת נדרים" כיסוד בעבודת ה'

איסור יציאה מבבל ומא"י

"החלצו מאתכם אנשים לצבא" - צבא ה'

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת מטות-מסעי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

וכאשר המלמד שלו, שראה גדולות ונפלאות, לא הי' יכול להתאפק והפליא את כשרונותיו, נענה הצמח-צדק: מהו הפלא ש"תפארת שבתפארת" (אדמו"ר מהר"ש נולד ביום ב' אייר, בספירת תפארת שבתפארת) עושה טוב! -

והשיב אדמו"ר מהר"ש, שאינו מתייגע, כיון שמצליח בלימודו גם ללא יגיעה. ואמר לו הצמח-צדק, שיש צורך להתייגע בלימוד התורה.

בשמעו את דברי הצ"צ, התחיל להתייגע בלימוד התורה, וכדי לצאת מספיקות (שלא יהי' מקום לספק שמא אין זה יגיעה אמיתית), התייגע כל כך - כפי שסיפר אח"כ לבנו כ"ק אדנ"ע - עד שעלו במצחו כתמי דם מעוצם היגיעה!...

כשהודיעו על כך להצמח-צדק, חזר וקרא לאדמו"ר מהר"ש, ושינה לו את סדר הלימוד.

(פורים תשי"ב)

מכון אור החסידות Or Hachasidus

סניף ארץ הקודש Head Office
ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
03-738-3734 United States
Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן הענינים

מקרא אני דורש.....ה

בין "הענין" ל"ענני הכבוד"

מדוע במצות סוכה לא עושים זכר ל"שבעה עננים" שהיו מכל הצדדים? / איך חשב הכנעני שיכול להילחם בישראל אם היו מוגנים על ידי העננים? / בין ענני הכבוד שנסתלקו במיתת אהרן לשאר העננים שנשארו גם אחר כך

(עי' לקושי שיחות ח"י"ח עמ' 253 ואילך)

פנינים... עיונים וביאורים קצרים.....ח

מדוע לא נאמרו דיני הגעלה במלחמת סיחון ועוגן / גבול - סוף השטח או כל השטח?

יינה של תורה.....ט

"התרת נדרים" כיסוד בעבודת השי"ת

הנדר הוא חוטא, או מקיים מצות "קדושים תהיו"? / המעלה האמתית היא בביטול הנדרים וזיכוך העולם / ראשי המטות מרוממים את בני ישראל שיוכלו לברר הדברים הגשמיים / התרת הנדרים היא הכנה לכניסת ישראל לארץ

(עי' לקושי שיחות ח"י"ג עמ' 105 ואילך)

פנינים... דרוש ואגדה.....יג

בין הפרת נדר להתרת נדר / דרשה "אחרת" לנשמה "אחרת"

חידושי סוגיות.....יד

איסור יציאה מא"י ומבבל לשי' הרמב"ם

יתרץ כמה קושיות שנתקשו המפרשים על דברי הרמב"ם במה ששינה מן הש"ס / יסיק ב' גדרים באיסור יציאה מא"י ועפ"ז יבאר לענין איסור יציאה מבבל

(עי' לקושי שיחות ח"י"ח עמ' 399 ואילך)

תורת חיים.....יח

חיי"ם בצבא ה'

הקלצו מאתכם אנשים לצבא (מטות, לא, ג)

דרכי החסידות.....כ

למה לא עושים 'שררם' מחזנות?

הוספה.....כב

לקט דברות קודש אודות מעלת היגיעה בעבודת ה'

לקראת שבת

כה

- הגאון הרגצ'ובי אמר פעם, שאצלו היום הכי קשה בשבוע הוא יום השבת. באמצע השבוע, כשנעשית אצלו תוקף נביעת השכל ביותר, ונופלים סברות לכאן וסברות לכאן, יש לו עצה - כתיבה, כיון שאותיות הכתב מגבילים את נביעת השכל, ואז נקל יותר להכריע. משא"כ בשבת, כיון שאין עצה זו, מוכרח הוא להתייגע ביותר, עד שיכול להכריע.

ועד"ז מסופר, שכאשר אדמו"ר האמצעי הי' אומר חסידות הי' שקט מוחלט. עד כדי כך, שבין כל הקהל הגדול שהי' נוכח בעת אמירת חסידות לא נשמע אפילו קול שיעול, כיחה וניעה כו', גם אצל אלה שהיו רגילים להשתעל מצד מצב בריאותם; הקול היחידי שנשמע הי' קול המאמר-חסידות, שחדר את כולם ("עס האָט אַלעמען דורכגענומען"), הן אלה שהבינו את המאמר, והן אלה שלא הבינו את המאמר.

(פעם ביקר בליובאוויטש ה"אינספעקטאָר" הייבנטאָל, ועבר סמוך לחצירו של אדמו"ר האמצעי בעת אמירת חסידות, ובראותו את ריבוי האנשים העומדים בשקט מוחלט וללא תנועה כו', התפלא מאד על היכולת לרתק ("נעמען") אנשים רבים כל כך).

ואעפ"כ הי' אומר לפעמים (בשעת אמירת חסידות): "שא שא". והסביר אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שהי' זה כדי להשקיט את נביעת השכל מהמוח.

ולכאורה, מהו הצורך להשקיט את נביעת המוחין?

ויובן ע"פ האמור לעיל - כיון שמצד נביעת המוחין קשה לעצור ולהכריע בהחלט. תיכף באה העמקה יתרה שמביאה סברא הפכית - כהסגנון הרגיל במאמרי אדמו"ר האמצעי: "דלא כנ"ל".

(תרגום מלקושי שיחות ח"א עמ' 116 ואילך)

אדמו"ר המהר"ש התייגע כל כך - עד שעלו במצחו כתמי דם!...

"יגיעה" בתורה לאמיתתה היא כבסיפור דלקמן שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות זקנו אדמו"ר מהר"ש:

כשהי' אדמו"ר מהר"ש בסמיכות לזמן הבר-מצוה, קרא אותו אביו הצמח-צדק, ושאל אותו האם הוא מתייגע בלימוד התורה?

- בכלל הי' אדמו"ר מהר"ש בעל-מוח נפלא ("א געוואלדיקע קאפ"), והצלח מאד בלימוד התורה, וכידוע הסיפור שעוד בהיותו ב"חדר" בחן אותו הצמח-צדק,

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

בין "הענן" ל"ענני הכבוד"

מדוע במצות סוכה לא עושים זכר ל"שבעה עננים" שהיו מכל הצדדים? / איך חשב הכנעני שיכול להילחם בישראל אם היו מוגנים על ידי העננים? / בין ענני הכבוד שנסתלקו במיתת אהרן לשאר העננים שנשארו גם אחר כך

"ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה', וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בחודש החמישי באחד לחודש. ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במותו בהר ההר. וישמע הכנעני מלך ערד והוא יושב בנגב בארץ כנען בבוא בני ישראל" (לג, לח-מ). ומפרש רש"י:

"וישמע הכנעני - כאן למדך שמיתת אהרן היא השמועה, שנסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל וכו'".

והיינו, שבפ' חוקת (כא, א) מסופר: "וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל . . . וילחם בישראל"; וכאן למדך הכתוב איזו שמועה שמע שהביאה אותו להילחם בישראל - ששמע על זה שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד שהיו בזכותו.

ולכאורה כוונת הדברים, שהי' אז חידוש בהמציאות: עד עתה הקיפו ענני הכבוד את ישראל ושמרו עליהם מכל צד, באופן שלא הי' אפשר להילחם עמהם, ואילו עתה כאשר נסתלקו יש אפשרות להילחם עמהם, וממילא ניצל "הכנעני" את ההזדמנות להילחם;

אולם לפי זה הי' לרש"י לומר פשוט: "שניתנה האפשרות להילחם בישראל! מדוע נקט בסגנון "וכסבור ניתנה רשות להילחם בישראל" - כאילו כל ההבדל הוא בענין של פברא ו"רשות"?

ב. ונ"ל בזה דבר חדש (וראה גם משנ"ת במדור זה בש"פ חוקת השתא), שלדעת רש"י - בדרך הפשט - גם לאחר פטירת אהרן עדיין היו ישראל מוגנים על ידי העננים, כי רק "ענני הכבוד" נסתלקו ולא שאר העננים (וראה כעין זה נחלת יעקב חוקת כא, א).

המצוות:

יש מי שטוען שמספיק לו לקיים מצוה באופן שיוצא ידי חובתו, ולשם מה צריך להדר במצוה? - גם אם לא יהדר במצוות, טוען הוא, ביכלתו להיות יהודי שומר תומ"צ, ע"י קיום המצוות כפשוטן, ללא הידור. ועאכ"כ כאשר מדובר אודות "מהדרין מן המהדרין" - הרי זה בכלל "דבר פראי"... ("דאס איז שוין גאר עפעס א ווילדע זאך"... ששייך רק עבור יחידי סגולה!

וכאשר אומרים לו, שמלבד קיום המצוה כשלעצמה, צריך לידע שענין המצוה הוא צוותא (מצוה מלשון צוותא) וחיבור עם הקב"ה מצוה המצוות, ובהתאם לכך צריך להקדים ברכת המצוות מתוך כוונה: לכון באמירת השם, כמבואר בספרים המדברים במיוחד אודות כוונת השמות, ולכל הפחות כוונת השמות שבשו"ע, וכן לכון פירוש המילות ("אשר קדשנו במצוותיו וצווננו") לכל הפחות כפשוטם, שאז בודאי יהי' קיום המצוה באופן אחר לגמרי - טוען הוא:

ברכות - לא מיבעי מן התורה, אלא אפילו מדרבנן - אינן מעכבות. ועאכ"כ בנדר"ד, שמברך ברכת המצוה, ורק אינו

חושב פירוש-המילות של הברכה - שהרי רק בפסוק ראשון דק"ש ובברכת אבות צריך לחזור אם לא כיון, משא"כ בשאר ענינים.

ובכלל - טוען הוא - "המעשה הוא העיקר", "סוף דבר הכל נשמע . . את מצוותיו שמור", והרי הוא מקיים את המצוות במעשה, גם אם הקיום הוא כ"מצות אנשים מלומדה" ... אך הענין הוא:

קיום המצוות צ"ל באופן ד"כל חלב לה" כפס"ד הרמב"ם והשו"ע שצריך להיות מן הנאה והטוב והיפה, וכמארז"ל (בפירוש "ואנוהו") "התנאה לפניו במצוות", היינו, שכל ענין של מצוה צריך להיות באופן נאה דוקא, ונאה "לפניו", בידעו לפני מי אתה עומד, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, והיינו, שהתורה מעידה שזהו באופן ד"אנוהו".

ובכל זה ישנו הכלל ש"עשיר שהביא קרבן עני לא יצא", ובקרבן עשיר גופא ישנם כו"כ דרגות, כל אחד לפי מעמדו ומצבו.

(י"ב תמוז תשכ"ג)

שבת - היום הכי קשה בשבוע

ענין יגיעת וטרדת הפרנסה, יכולים להחליף ביגיעה וטרדא בתורה.

עיקר טרדת הפרנסה היא - רבות מחשבות בלב איש, עד שאינו יודע כיצד לעשות. וענין זה יכולים להחליף על יגיעה וטרדא בתורה - לייגע את עצמו בתורה, עד שתהי' אצלו סברא לכאן וסברא לכאן, ולא יוכל להכריע ביניהם, שזה מייגע ומטריד ביותר.

ביאור הענין:

רש"י פירש ב' בהעלותך (י, לד): "שבעה עננים כתובים במסעיהם - ארבע מארבע רוחות, ואחד למעלה ואחד למטה, ואחד לפנייהם מנמיך את הגבוה ומגבי' את הנמוך והורג נחשים ועקרבים".

וידועה הקושיא בזה (ראה לקו"ש חל"ב ע' 147. וש"נ), דהנה מצות הישיבה בסוכה היא לזכר זה ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", כמפורש ב' אמור (כג, מג), ושם מפרש רש"י דהיינו "ענני כבוד";

ובכן, כיון שבני ישראל היו מוקפים מכל הצדדים בעננים: "ארבע מארבע רוחות, ואחד למעלה ואחד למטה" - למה במצות סוכה, שהיא זכר להישיבה בענני הכבוד, אין הכרח בארבע דפנות אלא די בשתי דפנות כהלכתן וחלק קטן מהדופן השלישית בלבד?

ועוד קשה - מדוע אין עושים זכר להענן השביעי, שה' הולך לפני ישראל?

אלא י"ל, שבאמת לא כל שבעת העננים נחשבים ל"ענני כבוד" - כי, "ענני כבוד" הם אלו שכל ענינם הוא להראות את כבודם ש' ישראל, שהקב"ה מראה את כבודם בזה שמקיפם בעננים; ואילו אותם עננים שנועדו לדאוג להצרכים שישאל מוכרחים אליהם, הרי אין זה ענין של "כבוד" גרידא אלא דבר המוכרח.

ולכן גם במצות סוכה, אין עושים "זכר" לכל שבעת העננים שהיו, כי חלק מהם לא הי' עננים "כבוד" בלבד. וכגון הענן שה' הולך לפנייהם - שהי' "מנמיך את הגבוה ומגבי' את הנמוך והורג נחשים ועקרבים", שאין זה ענין של נתינת כבוד בלבד אלא הספקת צרכיהם של ישראל - שאינו נחשב מ"ענני כבוד" ואין עושים לו "זכר" בהסוכה.

ויש לומר, שבאמת היו בזה שינויים בין המסעות, שהי' מסע שבו הי' צורך בהגנה מצד מסוים ואז נחשב הענן שמצד זה כענן של צורך ולא של "כבוד" בלבד, ואילו במסע אחר הי' צורך בהגנה מצד אחר ואז הענן שמהצד ההוא נחשב לדבר המוכרח ואילו הענן הראשון בא ל"כבוד"; וכיון שהיו בזה שינויים, לכן לא נקבע מספר דפנות הסוכה בהתאם למספר העננים (ואכמ"ל).

ג. ואכן, כד דייקת שפיר בלשון רש"י בפירושו עה"ת - נראה בעליל השינוי בלשונו, שבכמה מקומות הוא קורא להעננים "ענני כבוד" (אמור כג, מג. חוקת כ, כט. כא. א. פנחס כו, יג. ועוד), אולם כשהוא מדבר על התועלת שבאה על ידי העננים בענינים נחוצים אז אין הוא קורא להם "ענני כבוד" אלא "ענן" סתם, וכמו:

"וזורקים (המצריים) חצים. . . והענן מקבלם" (יתרו יט, ד); "הענן הולך לפנייהם ומשוה את ההרים" (חוקת כ, כב); "כל הנחשלים אחריו. . . שהי' הענן פולטן" (תצא כה, יח).

והיינו כנ"ל שאותם עננים שבאו להגנה, שמירה והצלה וכיו"ב אינם בגדר "ענני כבוד", כי יש בהם תועלת והכרח; ודוקא שאר העננים שלא הי' בהם צורך מיוחד - הם "ענני כבוד", שבאו להראות את חביבותם וכבודם של ישראל.

מדוע צריכים להתנענע בעת הלימוד? הוא אדם מלומד שהשתלם בלימוד מדעים בכמה בתי-ספר, ובלשון המדינה: "קאלעדזש'ס" ו"יוניווערסיטע'ס" (אוניברסיטאות), ושם - לא מתנענעים, לא מזיעים, אלא יושבים במתינות ("סטאטעטשנע"), ועוברים את כל ה"בחינות" בהצלחה, ומקבלים גם "תעודה" ("דיפלאמע");

ואילו כשנכנס כאן לישיבה - רואה נערים צעירים, שרק התחילו ללמוד גמרא, תוספות, מהרש"א או פוסקים, וכבר צועקים בקול גדול, ומתנענעים לכל ד' רוחות העולם ולמעלה ולמטה...

הנהגה כזו - טוען הוא - אינה ע"פ מנהג המדינה, ואין זה דבר נכון ויפה; לא זו בלבד שאין זה קידוש השם, אלא זהו - בלשונו - היפך של קידוש השם!

ובכן: על זה אומרת הגמרא "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת!" - באיזה אופן שיהי' לימוד חכמות חיצוניות, הנה כאשר מדובר אודות תורתו (שהיא חכמתו ורצונו) של הקב"ה, בהכרח שהלימוד יהי' באופן ד"ערוכה ברמ"ח אברים שלך", ובאופן ש"ממית עצמו עליי" דוקא, ופשיטא - באופן של "יגעת", ולא באופן שיחפש לימוד קל כדי שלא יבלבל למנוחת הנפש ושינה כו'...

"מהדרין מן המהדרין"

- הרי זה בכלל

"דבר פראי"...

וכמו בלימוד התורה - כך גם בקיום

ענין זה נאמר אפילו בנוגע ליהודי בן שמונים שנה, צדיק גמור, ש"לא פסיק פומי" מגירסא - הנה אם רצונו שתהי' התורה מתקיימת אצלו גם בשנת השמונים ואחת, וכן הלאה, מוכרח הוא ללמוד תורה באופן ש"ממית עצמו עליי".

ומזה מובן, שלימוד התורה באופן ש"ממית עצמו עליי" אינו ענין שנוגע רק לשכר בעוה"ב, אם יזכה למספר מסויים של עולמות או יותר, אלא זהו ענין שנוגע לקיום התורה, שתהי' תורתו מתקיימת, כך, שאין זה ענין של "הידור" בלבד, אלא דבר הכי מוכרח:

איתא במשנה במסכת אבות (פ"ג מ"ח): "כל השוכח דבר אחד ממשנתו וכו'" (כפי שהמשנה מסיימת את העונש רח"ל על ענין זה).

ומבאר רבינו הזקן בה' תלמוד תורה, שאין הדברים אמורים על השוכח "מחמת אנסו".

אמנם, בידעו דברי הגמרא ש"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליי", הרי יש לו עצה לענין השכחה - שילמד תורה באופן ש"ממית עצמו עליי", שאז מבטיחה התורה שתהא תורתו מתקיימת אצלו, ולא ישכחנה; ואם אינו עושה כן - הרי עליו אומרת המשנה "כל השוכח דבר אחד ממשנתו וכו'!"

ועד"ז איתא בגמרא במסכת עירובין (נד, רע"א): "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת", וכפי שמבאר רבינו הזקן בארוכה בתניא (פל"ז).

- פעם שאל א' אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר:

לקט מתוך דברות קודש
בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
הדברים באו כאן באופן שנאמרו, כמעט ללא עריכה, מלבד
שינויים קלים להקל על הקורא

להתייגע בעבודת השי"ת

לימוד התורה באופן ש"ממית עצמו עלי" אינו ענין שנוגע רק לשכר בעוה"ב, אם יזכה למספר מסויים של עולמות או יותר, אלא זהו ענין שנוגע לקיום התורה / מלבד קיום המצוה כשלעצמה, צריך לידע שענין המצוה הוא צוותא וחיבור עם הקב"ה מצוה המצוות, שאז בודאי יהי' קיום המצוה באופן אחר לגמרי

הלימוד "למיסבר". ואעפ"כ, גם לאחר שכבר למד באופן של בקיאות, למיגרס, הרי הוא מתיישב בדעתו וחושב: לשם מה עליו להתייגע בלימודו? די בכך שיקיים הענין ד"לא פסיק פומי מגירסא" בלימוד למיגרס בעלמא, ולא דוקא למיסבר, ולהתייגע עד שהתורה תעיד עליו שלומד באופן של יגיעה - "למחכה לו", "אינון דדחקין למלה דחכמתא" (ישעי' סד, ג. זח"א קל, ב), ובאופן "שממית עצמו עלי"...

נערים צעירים, שרק התחילו ללמוד, וכבר צועקים בקול!

אך הענין הוא:

איתא בגמרא: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עלי" (ברכות סג, ב. ויש"ג).

הסדר עתה הוא שמחפשים דבר היותר ק"י.

ולדוגמא - בנוגע ללימוד התורה: לשם מה עליו להתייגע בלימוד התורה באופן שיקרא ע"פ תורה "יגיעה" - מספיק עבורו ללמוד מתוך מנוחה; לאחר אכילה ושתי' וטיול ושינה וכו' וכו', אזי יקיים חובתו לקונו במצות תלמוד תורה.

ועד"ז בהלימוד עצמו: כאשר ישנם שתי ברירות, לימוד באופן של יגיעה או לימוד קל - מחפשים הסברה לצאת י"ח מצות תלמוד תורה בלימוד ק"י, והראי', שהרי ע"פ דין השו"ע אסור לומר אפילו פסוק אחד (שחרית או פסוק אחד ערבית) קודם ברכת התורה, ומזה מוכח שגם זה נחשב ללימוד התורה.

הסדר בלימוד התורה הוא: "ליגרס איניש והדר ליסבר" (שבת סג, א), והיינו, שהתחלת הלימוד, מעיקרא, מוכרח להיות באופן ד"למיגרס", ורק לאחר כן בא סדר

[מצינו מקום אחד שבו רש"י מזכיר את התואר "ענני כבוד" לגבי ענין של צורך - והוא בפ' עקב (ח, ד): "ענני כבוד היו שפין בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגוהצים".

אבל מובן ששיפוי וגיהוץ זה היו יכולים ישראל לעשות גם בכחות עצמם, באופן הרגיל, ואין זאת אלא שענני הכבוד באו לחסוך מהם טירחא קלה זו. וממילא שפיר שייך דבר זה ל"ענני כבוד" - שבזה ניכר עד כמה הקב"ה מייקר ומכבד את ישראל, שאין הם צריכים לטרוח בגיהוץ בגדיהם - ואין זה דומה לענני הגנה ושמירה וכיו"ב שנעשו על ידי העננים, שיש בהם תועלת הכרחית.

(ומה שממשיך רש"י שם: "ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היו גדל לבושן עמהם" - כלומר: שלא היו צריכים להכין בגדים חדשים אלא נשארו באותם בגדים כל הזמן וגדלו עמהם ביחד - לכאורה זהו נס נפרד, שאינו שייך ל"ענני הכבוד". אבל אפילו את"ל שגם זה שייך ל"ענני הכבוד", הרי גם בזה לא הי' הכרח, שהרי היו יכולים להשתמש בריבוי השמלות שהוציאו ממצרים, או להכין בגדים חדשים מצמר הכבשים שהיו עמהם, ואפילו לקנות בגדים מזמן לזמן כאשר היו בסמיכות למקומות ישוב).]

ד. ומעתה נחזור לעניננו - פטירת אהרן וסילוק ענני הכבוד:

רש"י מדייק בלשונו "שנסתלקו ענני כבוד" - אך העננים שהיו נצרכים והכרחיים נשארו. ומעתה, זה ש"הכנעני" בא עתה להילחם בישראל, לא הי' משום שעתה התחדשה האפשרות להילחם בישראל - כי ההגנה והשמירה שע"י העננים נשארה כמקדם - אלא (כדיוק לשון רש"י הנ"ל ס"א) "כסבור ניתנה רשות להילחם בישראל", שסבר שהקב"ה אינו נוהג עוד בכבוד (כ"כ) עם עמו ישראל כו', וממילא יש מקום יותר להילחם עמהם.

והיינו, שבאמת היתה הנהגתו לבוא ולהילחם בגדר חוצפה ושמות, שהרי ישראל היו מוגנים ושמורים על ידי העננים; וכנראה סבר שישראל יצאו מן הענן כדי להילחם בו ולנצחו (שהרי העננים הועילו רק להגן מפני החצים וכיו"ב, אבל לא הועילו לנצח את האויב ולכבוש את ארצו), ואז יוכל להם. וכן הי' גם במלחמת סיחון ועוג ומלחמת מדין - שבפשטות יצאו בני ישראל מתוך הענן כדי להילחם באויביהם.

ודו"ק בכ"ז.

מדוע לא נאמרו דיני הגעלה במלחמת סיחון ועוג?

כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטחר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים

(לא, כג)

הקשה הרמב"ן (כאן) מדוע נאמרו דיני הגעלת כלי נכרים רק במלחמת מדין, ולא נאמרו קודם במלחמת סיחון ועוג, שגם מהם לקחו ישראל שלל, ותרין לפי דרכו. ובפירושו רש"י על התורה לא מצינו שיבאר זה.

ויש לומר שלדעת רש"י לא קשה מידי, מפני שהדין דבליעת איסור הי' ידוע מכבר, גם לפני מלחמת סיחון ועוג. וכמו שכתוב בנוגע לקדשים (צו ו, כא) "וכלי חרש אשר תבשל בו ישר ואם בכלי נחשת בשלה ומרק ושוטף במים" ופירש רש"י "ישר" – לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר כו"; "ומרק ושוטף" – לפלוט את בליעתו כו". ועל כן, לא הוצרך הכתוב להזהיר על זה במלחמת סיחון ועוג, מאחר שדינים אלו כבר היו ידועים לישראל.

והא שנאמרו כאן דינים אלו אף שהיו ידועים כבר, יש לבאר בשני אופנים:

א. מלחמת מדין לא היתה על ידי משה, וגם הנהגת ישראל לא היתה כדבעי עד ש"ויקצוף משה גו", ולכן היו צריכים להזהיר את ישראל בפירוש עוד הפעם על דינים אלו.

ב. פרשת גיעולי נכרים באה בפרשתנו רק מפני הפרטים והדינים שנתחדשו כאן, כמו העברת החלודה, טבילת כלים וכיו"ב, שלא נאמרו מקודם. ואכן, הדין ד"כלי חרס גו" ישר" לא נאמר בפרשתנו, מאחר שהי' ידוע מכבר. והפרטים החדשים שנאמרו בפרשתנו נתחדשו רק כאן, ולא היו חייבים בהם מקודם, ולכן לא נאמרו במלחמת סיחון ועוג.

(ע"פ לקוטי שיהות ח"ח עמ' 368 הע' 43)

גבול – סוף השטח או כל השטח?

ונסב לכם הגבול גו'

כל מקום שנאמר ונסב או יוצא מלמד שלא הי' המוצר שיהיה כו' יוצא המוצר כו' ועובר המוצר כו' לפניו מן המוצר (לד, ד)

בפרשת גבולות הארץ מצינו דבר פלא בפרש"י, שברוב הפעמים לא נקט לשון "גבול", כלישנא דקרא פעמים רבות בפרשה זו, אלא לשון "מצר". וצ"ע, הרי "גבול" היא תיבה רגילה במקרא, ואף רש"י כבר פירשה כמה פעמים (ראה רש"י נח י, ט. תצוה כח, כב. חוקת כא, יג. ועוד), וא"כ, למה שינה רש"י ונקט לשון "מצר" דוקא, שלא נמצא לו חבר במקרא?

ויש לבאר בפשטות:

תיבת "גבול" יש לה שני מובנים: א. קצה וסוף השטח, היינו הקו המפסיק בין שני שטחים. כלשון רש"י עה"פ "והגבול את העם" – "קבע להם תחומין לסימן שלא יקרו בו מן הגבול והלאה" (וראה ג"כ פרש"י שופטים יט, יד). ב. השטח עצמו שבתוך הגבולים. כמ"ש "אנכי נוגף את כל גבולך בצפרדעים" (וארא ז, כז), שהכוונה בזה לב"ב ארץ מצרים (ולא רק על תחומי הארץ סביב). וכן "ולא יראה לך שאור בכל גבולך" (בא יג, ז), שהוא כל רשותו של האדם (וראה גם יגש מז, כא. חוקת כ, טז. ועוד. לשון רש"י פרשתנו לג, נד).

וזהו שדייק רש"י ונקט כאן לשון "מצר" דוקא, כי בפרשת גבולות הארץ בא הכתוב לתאר את מקומו המדויק של הקו המפסיק בין ארץ ישראל לחוצה לארץ, וכמו שהכתוב מתאר בפרטיות אופן הילוך קו הגבול לכל הד' רוחות, ולכן נקט רש"י לשון "מצר" דוקא, להדגיש שכאן אין הכוונה לשטח שבתוך הגבול, אלא לקו המפסיק, וכפירוש לשון "מצר" – דבר המצר ומגביל.

(ע"פ לקוטי שיהות ח"ח עמ' 122 ואילך)

לקראת שבת

כא

חסידים מחשיבים את אותם חזנים המותרים על פי תורה לגשת שליחי ציבור, אולם חסידים – וכן כל היהודים יראי ה' – הם נגד זמרים שאסור להם על פי תורה להיות שליחי ציבור והם עומדים בעמוד החזן נגד דיני התורה.

(תרגום מאגרות קודש ח"ח ע' תנח-ו)

שלשה סוגי ניגונים

הוד כ"ק אאמו"ר [מוהרש"ב] אמר פעם לא' ששר בקול רם: צריך להיות "קול דממה דקה", וכשזה ב"דממה" הרי זה במילא "דקה".

בשנת תרע"ב שהה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק במקום הנופש מענטאן – צרפת. בפורים היתה התוועדות חזקה. נכחו אז הרב החסיד ר' יעקב מרדכי רבה של פולטובה והחסיד ר' יעקב הורביץ.

כשהחלו לנגן, הנה הר' יעקב מרדכי שהיה קפדן בטבעו, עשה תנועה של ביטול בידו, באמרו: לא זאת, לא ניגון של חזנות אלא ניגון חסידי. נענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ואמר להר' יעקב מרדכי: הזוכרים אתם מה שאבי – הוד כ"ק אאמו"ר מוהר"ש – אמר פעם על כך? ענה הר' יעקב מרדכי: לא, אינני זוכר.

וסיפר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שפעם בהתוועדות, אמר אביו – הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש – שישנם שלשה סוגי ניגונים: ניגון של חזנות, ניגון של תפלה וניגון חסידי. על הניגון של חזנות לא מדברים כעת. ידוע שבבית המדרש של המהר"ל מפראג היו העמודים – עליהם נסמכה התקרה – מלאים בתפלות של החזנים שלא עלו למעלה, וזקוקים לרחמים גדולים שניגון של חזנות יעלה למעלה.

ההבדל בין ניגון של תפלה לניגון חסידי הוא: ניגון של תפלה בא מתוך הכוונה ואילו ניגון חסידי יוצר את הכוונה, התעוררות בלב.

כששמע הר' יעקב מרדכי את האמור זלגו עיניו דמעות ואמר ואמר: כיצד יכלו לשכוח על דיבוריו אלה של הרבי אדמו"ר מוהר"ש שהביאו אותי אז להכנס ל"יחידות". נענה הר' יעקב הורביץ ואמר: ואני לא שכחתי.

ר' יעקב הורביץ אהב להתפלל לפני העמוד, כששמע הדברים האמורים מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש ביקש את הגבאי ר' לויק להכניסו ל"יחידות", והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש הורה לר' לויק לומר לו, עבור ר"י הורביץ מספיקות המלים ששמע, מאז הפסיק ר' יעקב הורביץ לשמש שליח ציבור, הוא אכן התפלל לפני העמוד, אבל בניגון חסידי.

(ספר השיחות תש"ד [המתורגם] ע' יז ואילך)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

למה לא עושים 'טררם' מחזנות?

חסידים, באופן כללי, אינם עושים 'ענין' מכל ענין שהוא, היות ש'טררם' הנו ביטוי של התפעלות חיצונית, אולם התפעלות חסידים היא ביטוי של רגש פנימי, שזהו ענין הדביקות, כלות הנפש, ההיפך מ'טררם' חיצוני

מעין טהור של השתפכות הנפש

הנכם שואלים מדוע החסידים נגד חזנים, דהיינו שבחצר חסידית רק לעתים נדירות עושים 'טררם' מחזן.

מענה:

חסידים, באופן כללי, אינם עושים 'ענין' מכל ענין שהוא, היות ש'טררם' הנו ביטוי של התפעלות חיצונית, אולם התפעלות חסידית היא ביטוי של רגש פנימי, שזהו ענין הדביקות, כלות הנפש, ההיפך מ'טררם' חיצוני.

חסידים הם בעד נגינה. הביטוי של אהבת ישראל חסידית, של ידידות רעים אהובים, תנועת האהבה לזולת, השתתפות בשמחתו של הזולת או ח"ו בצערו של הזולת, בא לידי ביטוי רק בנגינה, בניגון של שמחה או בניגון של מרירות.

התפלה החסידית בדביקות היא מעין טהור של השתפכות הנפש, לא רק להתנתק לשעה מהעולם הארצי אלא גם שאיפה לעולם האמתי, העדין והרוחני, הרואה בכל דבר רק את הנשמה והחיות שבו.

חסידים הם בעד בעל תפלה, עבור אחד כזה שראשו יודע לפני מי הוא עומד, דע לפני מי אתה עומד – פירוש, שהשכל משיג את הדרת הכבוד הגדולה שצריכה להיות כשעומדים לפני הבורא עולם ב"ה, והלב יתמלא ברגש ממה שהשכל משיג.

"התרת נדרים" ביסוד בעבודת השי"ת

הנודר הוא חוטא, או מקיים מצות "קדושים תהיו"? / המעלה האמתית היא בביטול הנדרים וזיכוך העולם / ראשי המטות מרוממים את בני ישראל שיוכלו לברר הדברים הגשמיים / התרת הנדרים היא הכנה לכניסת ישראל לארץ

כ" ציווי וציווי שנצטוו בו ישראל, מסרו תחילה משה לנשיאים – "ראשי המטות", ורק אחר כך לכל עדת ישראל, ומכל מקום לא נתפרש הדבר בכל ציווי וציווי, ודוקא גבי דין נדרים שבריש פרשתנו מפרטת התורה "וידבר משה אל ראשי המטות . . איש כי ידור" וגו'.

ובטעם הדבר מה שדוקא כאן נתפרש מה ש"חלק כבוד לנשיאים", כתב רש"י שבוזה נתכוונה תורה לרמז דין מיוחד בענין הנדרים השייך לנשיאים, ודין זה הוא מה ש"הפרת נדרים ביחיד מומחה, ואין אם יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות".

והדבר תמוה ביותר, הלא עיקר פרשת נדרים הוא לכאורה מה שנצטוונו "איש כי ידור נדר . . לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה", ואם כן, כאשר מחפשים ללמוד דין מיוחד בנדרים גבי נשיאים יש ללמוד הלכה השייכת לעיקר הפרשה שהוא קיום הנדר, ומה ראו חכמים ללמוד דין בכללי הפרת הנדר דייקא?

ויש לבאר תחילה מהות ענין הנדרים בעבודת האדם ועל פי פנימיות הענינים, וממילא יתברר אשר תכלית ענין הנדרים הוא בהפרתם דוקא, ובפרט כאשר מדבר אודות "ראשי המטות", וכפי שיתבאר לקמן.

הנודר הוא חוטא, או מקיים מצות "קדושים תהיו"?

ביחס חז"ל לענין הנדרים מצינו שני קצוות הפכיים:

בירושלמי אמרו (נדרים פ"ט ה"א), שתחילת התרת הנדר היא שאומרים לו לנודר "לא דייןך מה שאסרה לך התורה, אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים"? והיינו שאדם הנודר הוא חוטא, שהלא די לו במה שאסרה תורה, ואסור לו להוסיף איסורים על עצמו.

ואף שמטרת הנדרים היא למען הוסיף זהירות והרחקה מן החטא, שלכן מפרש עצמו מענינים מותרים בכדי לא לבוא לאיסור, מכל מקום הרי מובן הדבר על פי המבואר בסה"ק (תניא פל"ו, ע"פ תנחומא נשא טז ועוד) שתכלית ומטרת מה שברא השי"ת את עולמו, היא שבני ישראל יתעסקו בדברים הגשמיים לשם שמים ולעניני מצוות, ובכך יזככו וירוממו את הענינים הגשמיים, עד שיהפך העולם הגשמי השפל להיות מקום ודירה ראוי' שישכון בו השי"ת. וממילא אם אוסר אדם על עצמו מדברים גשמיים בנדרים ובשבועות, הרי הוא מפריע למילוי תכלית בריאת העולם.

ומאידך, אמרו רז"ל שצריך האדם לפרוש מעניני העולם, אף מדברים מותרים שבהם, פן יגרר אחריהם ויהא נחות ומגושם, והוא מה שנצטוונו "קדושים תהיו" – "קדש עצמך במותר לך" (ריש פרשת קדושים, וביבמות כ, א, ובתניא פ"ל "שהוא מדאורייתא"). וסיוע לענין הפרישות הוא מה שהאדם אוסר על עצמו בנדר את אותם הענינים שהוא נמשך אליהם בטבעו, ובכך בנקל לו יותר לפרוש מהם. ובפירוש אמרו חכמים במשנה (אבות פ"ג מ"ג) "נדרים סייג לפרישות".

ומוכרח הדבר לומר שדיברו חז"ל כנגד דעותיהם השונות של בני האדם, שיש אלו שתקנתם בנדרים ובפרישות, וישנם אלו שאם ינדרו חוטאים ייקראו, ודי להם במה שאסרה תורה, וכפי שיתבאר.

המעלה האמתית היא בביטול הנדרים וזיכוך העולם

האדם הוא בחיר הבריאה והוא נעלה משאר מיני דומם צומח וחי, ולכן בכחו של יהודי להעלות ולרומם את כל עניני הבריאה ולעשותם דירה לו ית'. ואם כן ראוי לו להתעסק עם עניני העולם בכדי להעלותם לקדושה. ואף שיש לחוש שמא יגרר אחר הנאות העולם, הנה כל עוד שהולך בדרך התורה והמצווה, ועוסק אך במילוי שליחותו בעולם, אין לחוש לכך, ואסור לו לפרוש מעניני העולם ולמנוע עלייתם וזיכוכם. ועל יהודי שכזה דיברו חז"ל באמרם שהנודר הוא חוטא.

אך במה דברים אמורים, באותו שמתנהג כפי ש"האלוקים עשה את האדם ישר", אבל ישנם אלו ההולכים אחר שרירות לבם – "והמה ביקשו חשבונות רבים", ואין מילוי

...וככל הדברים האלה הוא בנוגע לכל אחד מעם ישראל בכל מקום שהוא, שהרי כל אחד מבני ישראל הוא חייל בצבאות ה'. שלכן במתן תורה הי' תנאי קודם לנתינתה "נעשה" קודם ל"נשמע", ענין קבלת עול מלכות שמים ומילוי הוראות חכמי ישראל אשר הקדישו חייהם ללימוד התורה ולהבנתה ועד כדי מסירת נפש על לימוד זה. וגם בזה אין נוגע כלל איך הוא בשטחים אחרים אם עשיר הוא מהם או לאו. ובודאי לדכוותיהו אין צורך באריכות יותר.

(אגרות קודש חכ"ז עמ' רצ-רצא)

כל אחד ואחת הוא חייל בצבאות ה' אלקי צבאות

כל אחד ואחת הוא חייל בצבאות ה' אלקי צבאות, אשר פקודי ה' ברורים הם בתורתו, הנקראת תורת חיים, על שם שהיא הוראה בחיים, בחיי היום-יום. ומכל שכן וקל וחומר מצבא, שהמפקד הוא בשר ודם.

(אגרות קודש ח"ל עמ' רנא)

כל ישראל ערבים זה לזה

...ויש עוד נקודה, וגם היא עיקרית, אשר במסגרת הצבא אין מקום כלל לטענה שפעולתו בצבא הוא ענין פרטי שלו ואין לאיש להתערב בעסקיו, כי אם כל אחד הישר בעיניו יעשה. שהרי מובן ופשוט שפעולה אחת של חייל אחד במקום אחד יכולה להיות גורלית לכל היחידה הצבאית שלו, או גם לכל החזית, ועד לגורל כל המדינה והעם הדרים עלי'.

(אגרות קודש חכ"ז עמ' רצא)

...בהזדמנות זו אוסיף, אשר כיון שנמצא בצבא . . בודאי רואה במוחש אפילו בענינים גשמיים כפשוטם איך שישראל ערבים זה לזה, ושהנהגת כל אחד ואחד ומילוי הציוויים, ומבלי להרהר עליהם, הרי זה לא רק לטובת העושה והמקיים, אלא בזה תלוי' הצלחת כל הפלוגה שנמצא בה, שמפלוגה זו תלוי המצב בכל השטח, וכן הלאה עד למצב כל החזית והארץ.

ומכאן אתה למד איך הוא גם ברוחניות הענינים והאחריות הגדולה של כל אחד בפרט, ובלשון הרמב"ם בספרו היד החזקה (הלכות תשובה, פרק ג' הלכה ד'): "צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב. חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה; עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

(אגרות קודש חכ"ז עמ' קצא-קצב)

שליחותם עומדת בראש מעיינם, אלא מחפשים רח"ל כל טצדקי שבעולם בכדי לשקוע עוד בחומריות וענייני תאוות והנאות שבעולם. ועל אותם בני אדם כיוונו חז"ל כאשר שיבחו את הפרישות, ואותם הדריכו "נדרים סייג לפרישות", כיון שאכן זקוקים הם לעזר וסיוע לפרוש מהענינים הגשמיים שהם מתבוססים בהם (וראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1076).

ואם כן מובן אשר המעלה האמתית היא אצל אותו יהודי שאינו זקוק לנדרים, ואדרבא אסור לו לנדר ולזנוח את בירור הענינים הגשמיים. ואם כבר נדר, הרי יש להתיר הנדר ולשוב למלאות תכלית בריאת העולם, לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

ראשי המטות מרוממים את בני ישראל שיוכלו לברר הדברים הגשמיים

והרי הדברים בנותנים טעם למה שמצינו בידי נדרים ובפרט בפרשתנו, אשר מתיר הנדר הוא העומד בדרגה נעלית מן הנודר, וכמו שאב מתיר לבתו באותו זמן שהיא ברשותו ו"כל שבח נעורים לאבי", ואיש מתיר לאשתו ש"רשות בעלה עלי", ועיקר התרת נדר היא אצל "חכם" דוקא.

והטעם הפנימי לזה, הוא משום שאותם הנודרים המה בדרגה שעדיין צריכים לנדר ולהפריש עצמם מהדברים הגשמיים, וכאשר מתירים הנדר הרי זה משום שנתעלו ואוחזים במדרגה שבה כבר אין חשש שימשכו אחר אותו דבר גשמי, ואדרבא – יתעסקו עמו ויעלוהו לקדושה. ולכך צריכים הם לאדם הנעלה מהם שהוא מרומם ומציבם באותה דרגה שאינם זקוקים יותר לנדר, ואדרבא צריכים התרה.

ומעתה מובן, שכאשר התורה מרמזת שיש בנוגע לפרשת נדרים מעלה מיוחדת ו"חלק כבוד" לנשיאים, הרי פשיטא שאין המדובר בקיום ענין הנדרים, אלא בביטול הנדר דייקא, כי עיקר הענין והמעלה היא בהתרת נדרים, שהיא תכלית בריאת העולם שלא לפרוש ממנו אלא להתעסק עמו לקדשו.

וזהו תפקידם של "ראשי המטות", לרומם את ה"מטות" כולם למעמד ומצב שבו יהי' באפשרותם להתיר את הנדר ולזכך את עניני העולם.

התרת הנדרים היא הכנה לכניסת ישראל לארץ

פרשת הנדרים נאמרה בסמוך לכניסת בני ישראל לארץ הקדושה, וסיבת הדבר היא משום שתוכן ענין הפרת הנדרים קשור במיוחד עם התקופה של היציאה מן המדבר ויישוב הארץ:

בהלכם במדבר, לא התעסקו בני ישראל עם הענינים הגשמיים, שהרי מזונם הי' לחם

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

חיילים בצבא ה'

תחלצו מאתכם אנשים לצבא

(מטות לא, ג)

לכל לראש צריך לקיים – "נעשה"

...כל קיום הצבא מיוסד על שתי נקודות: א) משמעת, או בלשון חכמינו ז"ל – "קבלת עול", או בנוסח הידוע² – "נעשה ונשמע", בהקדמת נעשה לנשמע. רצוני לומר, שכשאיש צבא מקבל פקודה, הרי הסדר הוא למלא אותה בזריזות ובאופן הכי טוב, מבלי לשאול תחילה הטעם, או אם מסכים לזה, או אם אפשר לעשות אחרת, אלא לכל לראש צריך לקיים "נעשה", ורק לאחר שיקיים הפקודה ויש לו זמן פנוי ואפשרות וכו' – יכול לחקור ולהתעמק ולהבין, היינו "ונשמע", שהוא לשון הבנה (וכלשון הכתוב³ "והם לא ידעו כי שומע יוסף, כי המליץ בינותם").

ב) נקודה שני' שעלי' מיוסד הצבא, שכשאיש צבא מקבל פקודה מהמפקד שלו, הרי לגמרי לא נוגע איך הם היחסים שלהם בשטחים אחרים, שאפילו אם במצבם האזרחי הי' המצב להיפך, שהחייל הי' מורו של המפקד בחכמה ובמדע או בכלכלה וכו' ועד לאופן של ריחוק ערך ביניהם, שהחייל בחייו האזרחיים הוא עשיר הכי גדול בנכסים גשמיים או בנכסים רוחניים, והמפקד עני הוא בכל האמור, אבל כיון שבמסגרת הצבא יש להמפקד ידע יותר ונסיון יותר והקדיש חייו ללימוד גיוני הצבא – מקיים הוא הפקודה מבלי להרהר אחרי' כלל ואין נפקא-מינה כלל איך הוא בשטחים אחרים, ואין זה מבלבל כלל לקיום הפקודה.

(1) ברכות יג, א. ועוד.

(2) שמות כד, ז.

(3) בראשית מב, כג.

מן השמים, והרוו צמאונם מבארה של מרים, ולבושיהם היו גדלים עמהם (עקב ח, ד ובילקוט שמעוני שם), אבל משנכנסו לארץ, הרי פסק המן, והיו צריכים לעסוקת בעבודת הארץ ובסידורא דפת בעמל ויגיעה.

וכפי המבואר למעלה, הרי דוקא בהיותם בארץ ממלאים בני ישראל את כוונת בריאת העולם, יותר מבהיותם במדבר ועסוקים בענינים רוחניים בלבד, משום שאז דוקא הם מקדשים ומזככים את עניני העולם הגשמיים והחומריים ומתקינים אותם להיות דירה לו ית'.

וכהכנה לכניסתם לארץ, נאמרה להם פרשת התרת נדרים שתוכנה וענינה הוא ביטול הפרישות, וניצול עניני העולם כראוי לשם שמים ולעניני תורה ומצוותי', עד אשר ממלאים את רצון השי"ת, ועושים את העולם דירה לו ית' בתחתונים.

[וראה עוד במקור הדברים, שנתבאר שם שכל אדם שייך לעבודה זו דזיכון הגשמיות, וההוראה הנלמדת בענין זה ממצות קיום הנדר].

(או העלי'), דהיכא שיוצא לסחורה יש בזה קצבה ובשעה שמרויח צריך לחזור, משא"כ היוצא לתורה שזהו בלי קצבה, הנה כל זמן שיכול להתוסף לו בלימוד התורה מותר להישאר בא"י. ועפ"ז מובן בפשטות מה שכמה אמוראים עלו מבבל לא"י, כיון שהי' זה מחמת היתר זה; ואלו שנשארו שם בקביעות זהו מאחר שכן הי' דרוש מצד אופן לימוד התורה שלהם. אבל אצל רב ועד"ז אצל שמואל, אף שגם הם

עלו מבבל לא"י כדי ללמוד תורה, מ"מ בשעה שקבלו שם בלימוד תורתם מרבי וכו' בשלימות, היו מוכרחין לשוב לבבל (עיין יומא פז:). ויתירה מזה, דוקא בבבל ניתוסף אצלם אח"כ יותר ממה שלמדו בא"י, בעיון ופלפול דתורה (ופלפול התלמידים), שבזה הי' היתרון דבבל על א"י, עיין סוף ברכות וסוף הוריות, ובירוש' סוף הוריות.

מקום דירתם של ישראל.

ודברי הרמב"ם עולים באר היטב, דמ"ש "כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות" קאי (לא בקדושת א"י שבזה אין שוה לה אלא) באיסור מצד בחירת המקום להיות מדור לישראל, דבזה נשתוותה (לזמן מסוים) בכל לא"י, דנבחרה בכל מן השמים להיות מקום ישראל בזמן הגלות. וזהו שהדגיש "כשם שאסור לצאת מהארץ וכו'", "הארץ" בה' הידיעה – היינו דקאי במה שנבחרה ונודעה, שהצביע עלי' הקב"ה להיות מקום ישראל.

וזהו שהביא הכתוב "בבלה יובאו גו'", דמיני' הראי' (לא לגוף האיסור אלא לזה) שנבחרה להיות מקום שיגלו אליו ישראל לדור בו (וא"כ לא אכפת לן דמיירי בכלי שרת, כי סו"ס בזה שנקבע שלא יצאו הכלים משם מלמדנו הדבר על שנבחר מקום זה להיות מקומם של ישראל שלא יצאו אף הם משם), ושוב אותה סברא שלא לצאת מא"י משום בחירתה היא יסוד הסברא לאיסור היציאה מבבל ("כשם כו' כך כו'"). ולכן אין לחלק בין גלות ראשונה לשנייה אחר שמצינו דוקא בבבל שנקבעה כמקום נבחר לדירה קבועה ("שמה יהיו") בימי הגלות. ומעתה י"ל עוד נפקותא בין רש"י (ומאירי) לרמב"ם, דלרש"י שהאיסור לפי שיש שם ישיבות כו' מובן דבכל זמן יחול האיסור על מקום שהישיבות בו, משא"כ להרמב"ם שהוא מחמת בחירת הקב"ה – זה לא אשכחן בעוד מקומות.

ולדרך זו אתי שפיר הסגנון שנקט

הרמב"ם שהכליל כל הארצות וארץ ישראל כאחד (כמו שביאר הכס"מ) אף שהביא כאן המקרא ד"בבלה גו'" שהובא בש"ס רק למימרא הא', כי בזה הדגיש וביאר יסוד האיסור לשיטתו שהוא משום בחירת המקום, וכשם שלענין איסור יציאה מן הארץ מחמת בחירת הקב"ה בה, שוה בכל לכל ארצות וכלולה במילות "חוץ לארץ", כן גם באיסור היציאה מבבל מחמת בחירת הקב"ה בה (כמקום הגלות), הנה (לדעת הכס"מ) א"י שוה לכל שאר ארצות לנידון זה (והכתוב ד"בבלה גו'" שהזכיר לאו למימרא דמינה ילפינן דין האיסור, רק דמיני' חזינן בחירת המקום דבבל לזמן הגלות כנ"ל).

ובזה סרה הקושיא מה שמצינו בכמה אמוראים שעלו מבבל לא"י, ואצ"ל דאיפליגו אר"י (או אר"י אמר שמואל), אלא דמאחר שהאיסור לצאת מבבל לא"י (ולשאר ארצות) הוא כאיסור היציאה מא"י לבבל – מחמת בחירת הקב"ה (ולא מצד טעם מיוחד לבבל) מובן (וכ"ש) שיש בזה ההיתרים שבאיסור יציאה מא"י, כגון לתורה ולסחורה (כבסוגיין וברמב"ם להלן). ולפ"ז מובן נמי הא דחזרו לבבל, כדין היתרי יציאה מא"י שההיתר תלוי בתכלית הבאה עי"ז (תורה, סחורה), ולכן גם אחר היציאה חשיב היוצא לענין זה בגדר בן ארץ ישראל ומחויב לחזור, כלשון הרמב"ם בזה עיי"ש, וכן הוא גם לענינו בעולה מבבל לא"י בתנאים המותרים, שנשאר אף בא"י כבן בבל (מצד בחירת בבל להיות מקום הגלות לישראל) ומחויב לחזור. מיהו, מחולקים תנאי ההיתר זמ"ז, ותלוי הדבר מהי תכלית היציאה

פנינים

דרוש ואגדה

דרשה "אחרת" לנשמה "אחרת"

אלה מסעי בני ישראל

רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת, מושל למלך שה' בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו (לג, א. רש"י)

יש לבאר דברי רש"י אלו בעבודת האדם לקונו: כוונת ירידת הנשמה מאיגרא רמה לכירא עמיקתא, מתחת כסא הכבוד להתלבש בגוף גשמי, היא צורך עלי', שעל ידי הירידה תתעלה הנשמה גבוה מעל גבוה, עד לדרגה שלא בערך למדריגתה לפני ירידתה למטה.

עלי' זו נרגשת רק אחרי שמסיימת היא את עבודתה למטה, אך בעת הירידה אין נרגשת "עלי'" זו, אלא רק שהנשמה מתרחקת ויורדת ל"כירא עמיקתא". אחרי סיום עבודתה, כאשר הירידה מביאה לעלי' גדולה, או אז מבינה הנשמה תכלית ומטרת ירידתה, אשר כל הריחוק והירידה לצורך עלי' הם, ובמילא ירידתה – חלק מתהליך העלי' היא. כי לא הי' אפשר לה להתעלות כ"כ מבלי ירידתה למטה וריחוקה ממקורה.

וזהו מה שנרמז בדברי "רבי תנחומא": אין לנשמה להצטער על "נסיעתה" וירידתה מאיגרא רמה ל"מדבר העמים" ולכירא עמיקתא, אלא עלי' "להתנחם" – "תנחומא" מלשון "נחמה" – בזה שירידתה ל"מדבר העמים" היא לצורך עלי'. וכמשל למלך שהוליך את בנו החולה "למקום רחוק לרפאותו", והיינו, שהמלך עצמו – מלך מלכי המלכים – הולך עם "בנו" – הנשמה הקדושה, "למקום רחוק" – לכירא עמיקתא – כדי "לרפאותו" – שע"ז תעלה הנשמה מעלה מעלה וגבוה מעל גבוה לאין קץ.

וזהו שדרשה זו קראה רש"י "דרשה אחרת", כי לאחר ירידת הנשמה למטה הרי ירידה זו גורמת לנשמה להתעלות למצב "אחר" לגמרי משהי' מצבה בעת ירידתה למטה, והרי היא נעלית יותר באין ערוך, עד שנשמה "אחרת" היא.

(נ"פ לקומי שיחות ח"י עמ' 390 ואילך)

בין הפרת נדר להתרת נדר

בענין ביטול הנדרים מצינו שני אופנים: א. הפרת נדר על ידי האב והבעל. ב. התרת הנדר על ידי החכם. ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

בתוכן ענין הנדרים, שאדם אוסר על עצמו דבר המותר לו, מצינו בספרים כמה אופנים:

מי שנמצא בדרגא נמוכה בעבודת ה' זקוק לפרוש מהדברים המותרים, כי מצד זה שנמשך הוא אחרי מותרות הרי הוא יורד למטה בדרגתו, ולכן צריך הוא להתחזק בעבודת ה' על ידי שידור נדר, ויפרוש מהדברים המותרים. ועל זה אמרו חז"ל "נדרים סייג לפרישות" (אבות פ"ג מ"ג).

אך מי שאינו נמשך אחרי מותרות, אינו זקוק לנדר לפרוש מהן, אלא עושה כן בהחלטתו. ועל זה כתב הרמב"ם (הל' נדרים פ"ג הכ"ג) ש"לא ירבה אדם בנדרים איסור כו' אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר", כי אדם זה פורש ממותרות גם בלי נדר.

אמנם, מי שכבר אין מקום לחשוש שהדבר המותר יגרום אצלו ירידה, כי נתעלה ביותר בעבודת ה', עליו אמרו רז"ל "לא דיין מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים" (ירושלמי נדרים פ"ד ה"א), כי אדם כזה מחוייב לעסוק עם עניני העולם כדי להעלות את הדברים המותרים לקדושה.

ועפ"ז יש לבאר תוכן ענין הפרת והתרת נדרים:

אדם האוסר עצמו מדברים המותרים, הרי אם הוא נמצא בדרגא נמוכה יותר, שעדיין צריך לפרוש עצמו מעניני העולם, אזי מפירים ומבטלים את הנדר, והיינו, שמעלים אותו לדרגא שלא יצטרך לנדר כדי לפרוש, אלא יעשה כן מרצונו הטוב, בלא נדר. אך למעלה מזה הוא ענין התרת נדרים על ידי חכם, שאומר מותר לך, שהוא מה שהחכם ממשיך קדושה עליונה בהאדם עד שאין צריך לפרוש מהדברים המותרים, אלא בכחו להתעסק עמהם באופן שמעלה אותם לקדושה.

(נ"פ לקומי שיחות ח"י עמ' 191 ואילך)

משנתבטלו הישיבות הותרה היציאה;
משא"כ להרמב"ם משמע שהאיסור תמיד.

והנה התוס' בכתובות שם הקשו דהא הכתוב "בבלה" קאי בזמן גלות ראשונה, שאז גורשו לגלות בבל, אבל הגלות דחורבן הבית השני לא היתה לבבל אלא לאדום, ומהיכא תיתי דאף בגלות זו איכא לאיסורא דבבלה יובאו, ותי' "י"ל דבגלות שני נמי קפיד קרא", וצ"ע הא מנ"ל דקפיד קרא אף שלא הלכו "בבלה", וטעמא בעי.

והנה בהא דארץ ישראל מובחרת מכל ארצות מצינו ב' ענינים, (א) "חביבה א"י שבחר בה הקב"ה" (תנחומא ראה ח), היינו שמצד עצמותה שוה לכל ארצות ומעלתה רק במה שנבחרה מצד הקב"ה, (ב) ארץ שיש בה קדושה עצמית, עיין בריש המכילתא, תנחומא בהר א, במדב"ר פ"ז י. והם נמי ב' הענינים בשייכות ישראל לארצם, (א) מצד בחירת הקב"ה, כבתנחומא ראה שם "בחר בארץ ישראל" כו' ובחר לחלקו ישראל כו' אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו לחלקי וינחלו את הארץ שבאה לחלקי", (ב) מצד קדושה דשניהם, שאף ישראל עם קדוש הוא.

ומעתה י"ל דבאיסור יציאת ישראל ממנה אשכחן נמי ב' גדרים אלו, (א) מחמת הפסד קדושתה, עיין שו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כח, ובחת"ס יו"ד סי' רלד שהוא גם לשי' הרמב"ם במצות ישוב הארץ (ובתוך גדר זה מקומה של השיטה שהאיסור מטעם דהפסד קיום המצות התלויות בארץ - עיין רשב"ם ב"ב צא ע"א, תשב"ח ח"ג סי' ר, שו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ז), (ב) מצד בחירת וקביעת הקב"ה שתהי'

איסור שאר ארצות נמי עם הכתוב ד"בבלה גו"י דמיירי רק בעלי' לא"י.

ותו קשיא שלכאורה סתר הרמב"ם עצמו, דפתח בלשון "כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל כו'", ומשמע שאיסור יציאה מבבל הוא מצד סברא נמי כמו סברת איסור יציאה מא"י (שאין עלי' מקרא להרמב"ם), אבל סיים בל' "שנאמר בבלה יובאו", דמשמע שאין האיסור מסברא (עד שייאמר עליו בלשון "כשם .. כך .."), אלא מפסוק בפ"ע שאינו שייך כלל ליציאה מא"י לחו"ל. גם יל"ע מה שהרמב"ם נסמך כאן רק על הכתוב ד"בבלה גו"י", ובש"ס שם מוכח דבעי ר"י עוד כתוב כי הכתוב ד"בבלה גו"י לפי פשוטו קאי בכלי השרת ולא בבני אדם.

ונוסף לכהנ"ל הקשו מפרשים, דלפי' הכס"מ שכוונת הרמב"ם כאן לאסור אף עלי' מבבל לארץ ישראל, מהו שמצינו אמוראים שעלו מבבל לא"י, עיין בסוגיין להלן. ומצינו אף ברבותיו של ר"י עצמו, רב ושמואל, שעלו מבבל לא"י (עיין סה"ד ע' שמואל אות ג), וכן מובא (שם) שאח"כ חזרו לבבל וג"ז צ"ע, דאסור נמי לצאת מא"י, ולהלן ית'. ודוחק לומר דכל הנך אמוראי פליגי אר"י ואעפ"כ פסק הרמב"ם כוותי'.

הנה בטעם איסור יציאה מבבל לשאר ארצות מצינו ב' שיטות, דהרמב"ם כ' שהוא מן הכתוב "בבלה יובאו", ורש"י כ' "לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד". ונפק"מ לדינא, דלרש"י האיסור חל רק בזמן שיש ישיבות בבבל, אבל

חידושי סוגיות

עיון ופולפל בסוגיות הפרשה

איסור יציאה מא"י ומבבל לשי' הרמב"ם

יתרץ כמה קושיות שנתקשו המפרשים על דברי הרמב"ם במה ששינה מן הש"ס / יסיק ב' גדרים באיסור יציאה מא"י ועפ"ז יבאר לענין איסור יציאה מבבל

כאחד, הא הראי' מן הכתוב "בבלה גו"י" הביא ר"י במימרא הראשונה לענין איסור יציאה מבבל **לארץ ישראל**, והרמב"ם הביאו לענין איסור יציאה מבבל **לשאר ארצות** (שבזה מיירי ר"י במימרא השני), ובכס"מ כתב דל' הרמב"ם "אסור לצאת מבבל לשאר ארצות" כולל נמי ארץ ישראל, ועדיין קשה ממנ"פ, אם כפי העולה מהכס"מ דס"ל להרמב"ם בפירוש המימרא הא' ש"בבלה גו"י" ממצט כ"ל הארצות וא"י בכללם, צ"ע מה בא ר"י לחדש במימרא הב' (משמ' דשמואל) לאסור יציאה **לשאר ארצות**. ואם ננקוט דהלימוד מ"בבלה גו"י" שבמימרא הא' ממצט רק עלי' מבבל לא"י ולא יציאה לשאר ארצות, ובמימרא הב' חידש ר"י איסור נוסף **דיציאה לשאר ארצות חוץ מא"י** (עיין מהר"ם שיף), מהו שעירב הרמב"ם

גבי חובת ישוב א"י (שעסק בזה הרמב"ן בפרשתנו עה"פ והורשתם את הארץ גו', עיי"ש), כתב הרמב"ם הל' מלכים פ"ה הי"ב "כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות שנאמר בבלה יבואו ושמה יהיו", וציין הכס"מ דמקורו בסוגיא כתובות ק': ואילך, דאיתא התם ב' מימרות דר"י: "כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר בבלה יבואו כו'", וכן (ר"י בשם שמואל) "כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות".

והרבו המפרשים להתקשות בהך ענינא (עיין מהרי"ט, הפלאה ועיון יעקב לע"י כתובות שם, לח"מ והגהות עמק המלך על הרמב"ם שם, שו"ת אבני' יו"ד סתנ"ד אות מד ואילך, ועוד), חדא מהו שהרמב"ם כלל ב' המימרות